

Horvát-Szlavon kapcsolt részek viszonya a magyar államhoz.

Mind általánosabb lesz az a meggyőződés, hogy közjogunk divatos művelése az igényeknek nem felel már meg. Legújabbban e lapok hasábjain is figyelmeztettek reá,* mely közleményre mindenekelőtt néhány megjegyzést ohajtunk tenni.

A közjognak elhanyagolt volta sem specialis magyar baj. Mint már egy alkalommal felemlítettem, a közel multban Európaszerte így volt ez. A francia, német, olasz, angol közjogban a mi tudományos színezettel bírt, azt a bölcsészet, politika, történet szolgáltatta.

Minek okát különösen abban lehet megtalálni, hogy a continensi absolut kormányok a közjoggal igen önkényüleg bántak, s nem vették szívesen, ha valaki a positiv szabályok jog szempontjából való bírálásához vagy magyarázatához fogott.

A gondolkozó elme kénytelen volt tehát más tért keresni, s positiv tételek elemzése helyett általános speculációkhoz menekülni.

A hol pedig az alkotmány történetileg fejlődött ki, mint nálunk és Angliában, a közjogi íróknak történetbuvároknak kellett lenniök, kiket, hogy a mult homályait felderítsék, a régi okmányok teljesen igénybe vettek. De ez államokat — könnyen magyarázható okokból — a mult iránti csökönös ragaszkodás is jellemez vagy legalább jellemzett. Inkább a hibás felfogást nézték el, semhogy változtattak. Köztudomásu ez Angliáról. Nálunk pedig, midőn KOLLÁR ÁDÁM *De Potestate circa sacra* című könyvében a Corpus juris tartalmát bírálat alá vette, rossz hazafinak ítélték és az országgyűlésen száműzetéséről szóltak.

A közjog tudományos művelésére és megértésére első lökést a német alkotmány adott az ő «birodalmával» és «részállamaival.» Ennek fejtegetésénél már GROTIUS, még inkább PUFFENDORF közjogi szabatoságra törekedett, bár eredménytelenül; majd meg a personal- és real-unio kérdésével foglalkoznak az angol, hannover, szász, lengyel stb. összeköttetéseket ohajtván megmagyarázni. Mig végre az észak- és délnémet szövetség s az ezeket alkotó államok egymáshoz viszonya, a svájci és amerikai alkat, az osztrák-magyar, holland-luxemburgi unio mindennél érdekesebb lett.

Lassanként azután átmentek a kisebb kérdésekre is. A sokféleségében mozaik képet nyújtó német alkotmány bonczolásánál ki nem fáradt tudósok egyéb közjogi szabályok fejtegetéséhez fogtak és ma már szép eredményt mutathatnak fel. Sajnos, hogy a fejlődés Európában a német határokon túl alig terjed. Valami csekélylyel találkozunk Olaszországban, de már a francia közjog épűgy, mint a magyar, elmaradt állapotban szenved. Az angol irodalomban vannak ugyan, a közönség nagy előnyére, az alkotmány egyes tételeit népszerűen magyarázó művek, de a jogász igényeit ezek sem elégíthetik ki.

A *Jogtudományi Közlöny* Sgr. cikkirójának igaza van, midőn közjogunk hathatósabb művelését ajánlja. Minél előbb kezdjük el, annál több botlástól óvhatjuk meg magunkat. De szerintem nem az kívánatos, hogy számos tankönyv és monographia lászon napvilágot, hanem hogy másképp foglalkozunk e tudománnyal. A történet, bölcsészet és politika helyett szükségünk van közjogi dogmatikára, tiszta fogalmakra, határozott terminológiára és mindenek felett annak kiderítésére, hogy egyes közjogi törvényeink tulajdonképen mit tartalmaznak.

A magyar közjog feldolgozása azonban számos nehézségbe ütközik. Akadályozza a közjogi tudomány általános fejletlen volta és a viszasságok meg ellenmondások, melyekkel közjogi törvényeinkben találkozunk. Törvényhozóink nagyon is gyakorlati emberek voltak, s a közjogi elméletekkel nem sokat törődtek. Felállítottak egy elvet s a kifejtés-

nél ellentétes szabályokat hoztak, vagy alkalmaztak kifejezéseket, melyek egészen mást jelentenek, mint a szabály. Így azután ma-holnap olyan lesz közjogunk, mint a zsidók manája volt, mindenki azt találja meg benne, a mit óhajt.

Legújabbban a kolozsvári egyetemnek két, méltán előkelő jogtudós hírében álló tanára a kereskedelmi jogra vonatkozó vitájuk közben horvát-szlavon kapcsolt részek közjogi állására is kiterjeszkednek s egymással homlokegyenest ellenkező eredményre jutnak. (*Magyar Igazságügy.* XXIII. 3.) S ha vizsgáljuk e tételre vonatkozó törvényeket, mindkettőnek álláspontjára találunk argumentumot.

Az alábbiakban megkisértendjük Horvát-Szlavonországok helyzetét általánosságban megjelölve, szabatos terminológiát adni. Hogy ezt tehessük, mindenekelőtt három fogalommal, a souverainitás, állam és autonomicus tartomány fogalmával kell tisztába jönnünk.

Ha az államot eredeti alakjában vizsgáljuk, szemünkbe ötlük, hogy egyéb jogi személyiséggé emelkedett politikai közülettől abban különbözik, miszerint olyan legfőbb akarat- és hatalommal bír, melynek minden más hatalom és akarat alá van rendelve és a mely fölött semmi más hatalom vagy akarat nem létezik.

Ma az ily államot nevezzük souverain államnak, s e hatalmat souverainitásnak, átvéve e francia szót első alkalmazójától BODIN-től, ki az állam fogalmát következőkép adja: «un droit gouvernement de plusieurs mes nages et de ce, qui leur est commun avec puissance souveraine.» (*Les six livres de la République.* Paris. 1576. I. 1.) A souveraineté szót pedig a fogalom többféle tulajdonságának kiemelésére latinul summum imperium és summa potestas szavakkal jelzi.

A souverainitás természeténél fogva teljesen független, mert különben nem lehetne legfőbb hatalom; továbbá egységes, oszthatatlan, mert a mint részekre tépetnék, már több egymás mellett álló, bizonyára többször egymásba ütköző hatalom jönne létre. A fél souverainitásról szóló tan, mely a német irodalomban is szerepet játszik s különösen BLUNTSCHLI excellál vele, határozott contradictio in adiecto. A hol a souverainitás csak félig van meg, ott semmi sincs meg belőle, fogalmától a teljesség elválaszthatatlan. A souverain akarat és hatalom végre korlátlan is minden más, idegen akarattal szemben, mert ha valamely akarat vagy hatalom korlátozhatná, már nem lenne legfőbb hatalom.

De ebből nem következik, hogy a souverainitás magamagát meg ne köthesse. A törvény, mig érvényben van, az államot épűgy köti, mint az alattvalókat, de ezért még idegen hatalom, akarat nem emelkedett az állam fölé, s így lesz a souverain állam ismertető jele, hogy *csak saját akarata által köthető meg.* Az ilyen állam eredeti formája az államnak és minden egyéb, ebből képződött, másodrendű alakulat.

De ilyen másodrendű alakulatokkal a történet folyamán gyakran találkozunk. A souverain állam u. i. feladja souverainitását egy más állam előnyére, megtartja azonban benső állami életét; vagyis elismer maga fölött akaratot, a melynek szolgál, de ezen reá nézve most már souverain akarat nem avatkozik belső életébe. Ezen belső élet saját külön fedelme alatt, saját törvényei szerint folyik, melynek a polgárok alattvalói; követeket küldhet és fogadhat s az idegen souverainnek nem az alattvalók vagy részek vannak közvetlen alávetve, hanem a volt souverain állam a maga egészében. S azért bár nem szoros értelemben vett állam, mégis államnak nevezhetjük, mert létében az állami élet jelenségét képező számos momentum megmarad. Hogy azonban az állam eredeti formájától megkülönböztethessük, jelzővel látjuk el, s majd rész-államnak, majd mellék-államnak, majd hűbéres-államnak nevezzük.

Ilyen államok voltak a régi német birodalom államai.

A birodalmi gyűlés és a császár birta a souverainitást, de e souverain tényezőknek az egyes államok mint ilyenek voltak alárendelve. Hasonló példát szolgáltatnak Magyarország hűbéres államai is. Nem voltak souverainek, mert a magyar állam akaratát adófizetéssel és ujonczadással szolgálták, de beléletükre vonatkozólag saját nemzeti fejedelmeik és törvényeik alatt állottak.

A mi az autonomicus tartományt illeti, az egészen más categoriába esik. Az autonomia szó az állam fogalmával ellenkezik. Autonomia szoros jogi értelemben öntörvényhozást jelent és így az autonómiát csak akkor lehet valamely politikai közület különösen jellemző tulajdonságaként felemlíteni, ha képzelhető, hogy a törvényhozási jogot részére más gyakorolja. Az állam fogalmában rejlik már, hogy kötelező akarrattal, törvényhozási joggal bír s így trivialitás nélkül nem mondhatnánk autonomicus, vagyis törvényhozó joggal bíró állam.

Autonomicus tartomány alatt tehát egy oly nem állami közületet értünk, mely saját jogára támaszkodva, nem delegáció alapján, kötelező jogszabályokat állíthat fel. Az állami és autonomicus test közti különbség abban mutatkozik, hogy ez utóbbi az előbbinek részét képezi, azért ez annak életébe avatkozhatik, számára határokat von, s a rész nem hozhat semmi oly határozatot, mely az állam által hozottal ellenkezik.

Már most ezen dogmatikai fejtegetésre tekintettel, vizsgáljuk a Horvát-Szlavonországok jogállását.

Törvényeinkben alkalmazott terminus technicusokra nem támaszkodhatunk, miután e rövid értekezésben is kénytelenek vagyunk néhányat mint tarthatatlant visszautasítani, nincs jogunk tehát másokat készen, indokolás nélkül elfogadni.

Hogy Horvát-Szlavonországokat souverain államnak nem tekintheti senki, míg a magyar törvény ott is kötelező, míg a magyar kormány rendelete oda is kihat, azt nem kell bővebben fejtegetnünk.

De van két más nézet, mely a közéletben úgy, mint a tudományban hívókra talál. Az egyik, hogy Magyarország Horvát-Szlavonországokkal personal- vagy real-unio viszonyában van. Ezt több külföldi író vitatja, tévedésbe ejtve törvényeinkben használt kifejezések által. Így DARESTE (*Les Constitutions modernes*), továbbá ULBRICH, a prágai egyetemen a közjog tanára, ki e viszonyt «unio realis inequalis»-nak tekinti (*Lehrbuch d. öst. Staatsrechts* és *Die rechtliche Natur d. öst.-ung. Monarchie*). A másik nézet pedig, hogy Magyarország Horvát-Szlavonországokkal szövetséges államot alkot, mely alkatban a souverain hatalmat a szövetség bírja. (BIDERMAN: *Legislation autonome de la Croatie*.)

(Bef. köv.)

Dr. NAGY ERNŐ.

Észrevételek a telekkönyvi törvényjavaslatra.*

A 63. §-hoz. A második bekezdés kétséget hagy fen az iránt, vajon a hitelező által követelése után kívánható 2 százalék a tőkéhez arányítva, tekintet nélkül a félévi időre mint számítási tényezőre, vagy ezen időnek számbavétele mellett jár-e? úgy hogy például 1000 frtnyi tőke után, ha a fizetési határidő még be nem következett, természetesen a szerződési vagy törvényes kamaton felül 20 frt követelhető-e vagy 10 frt? A javaslat indokolása szerint a 2 százalék egy egész évre számítva értendő. Ezen bekezdés második mondata tehát helyesebben tán így volna szövegezve:

«jogunkban áll azonban a fenálló s még le nem járt tőke-követelés egy százalékát, tekintet nélkül a fizetés és a lejárat közötti idő tartamára, a szerződési vagy törvényes kamaton felül követelni.»

* Bef. közl. — Az előbbi közleményeket l. a 10., 12., 15., 16. és 17. számokban.

A 66. §-hoz. Hasonló a megjegyzésem, mint az 58. §-ra vonatkozólag. Miután az 1868: XLIV. tcz. 13. §-ánál fogva a telekkönyvi hatóságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar, mindenesetre kívánatos, hogy a telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiratok is magyar nyelven legyenek kiállítva, vagy a mennyiben, más nyelven szerkesztvék, azokhoz hiteles magyar fordítás legyen csatolva. Nagy kérdés azonban: hogy ha a magyar nyelvet a tabularis okiratok kizárólagos nyelvének kijelentjük, az ez által elérendő előny ellen-súlyozza-e majd azon hátrányt, mely ezen rendelkezésnél és az alkalmas okirat megszerzésének abból eredő gyakori nehézségeinél fogva a telekkönyvi intézményre hárulhat az által, hogy a tényleg megtörtént birtokváltozások egy része nyilvánkönyvileg nem érvényesíttetik, és hogy a telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiratokba helyezett bizalom megrendítettik. A hol és a mikor csak lehet, az okiratok különben is magyar nyelven készülnek. Az ellen esetnek megvan mindig a plausibilis oka, mely abban fekszik, hogy vagy a szerződő felek vagy az okirat szerkesztője a magyar nyelvet nem bírják. Ezen utóbbi okot azzal üti el a javaslat indokolása, hogy «az ügyvédek, a közjegyzők, a községi s a körjegyzők mind bírják a magyar nyelvet», szükség esetében pedig az idegen nyelven szerkesztett okirat «magyar fordítása könnyen megszerezhető.» A mire az a megjegyzésem, hogy hiteles fordítás megszerzése nem könnyű, ellenkezőleg eléggé nehéz, átlag sokkal nehezebb, mint közjegyzői okirat szerzése. Ezen nehézségnek a következménye pedig — félek — az lesz, hogy a mennyiben a prts 168. §-a szerint szükséges két alkalmas tanu gyakran elő nem kerithető, az okiratok magyar nyelven fognak szerkesztetni az esetben is, ha a kiállító a magyar nyelvet nem értik, de ezen körülmény a kiállításnál egyszerűen ignoráltatni fog. És ez alkalmas arra, hogy a telekkönyvi kérvények mellett felmutatandó magán okiratoknak különben is eléggé csekély hitelét még jóval lejjebb szállítsa.

A 68. §-hoz. A javaslat indokolása beismeri, hogy kívánatos volna telekkönyvi ügyekben a közjegyzői kényszer behozni s bekeblezést csak közjegyzői okirat, vagy mondjuk általánosabban, közokirat alapján engedni; és elismeri ezt a szakkörök nézetének. Én is teljesen osztom ezen nézetet, és az ennek támogatására az indokolásban felhozottakhoz még csak azt teszem hozzá: hogy csak a közjegyzői kényszer behozatala mellett fognak elérni azt, hogy a tényleges birtokállapot a telekkönyvi betétekben foglalt állapottól el nem fog térni. Az átruházási ügyletek telekkönyvi érvényesítésének akadálya főleg az, hogy magának az átruházónak joga sincs telekkönyvileg bejegyezve. De ettől eltekintve a telekkönyvi bejegyzést legtöbb esetben az okiratoknak selejtes, a telekkönyvi állapottal és a telekkönyvi rendelet szabályainak meg nem felelő szerkesztése s kiállítása akadályozza. Ezen akadályt pedig csak úgy háríthatjuk el, ha a tabularis okiratok szerkesztését szakavatott, erkölcsileg és anyagilag felelős személyekre bizzuk, kik annak garantiáját nyújtják, hogy oly okiratot vesznek fel, melynek alapján a szerzett jog telekkönyvileg bejegyezhető, és kikben hivatásuknál fogva feltehető az akarat és a képesség, hogy a netán mégis elkövetett hibát jóváteszik.

A hitelesítési kényszer emelné ugyan a telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiratok hitelét, de épen nem szüntetné meg a bejegyzések teljesítésének az imént említett leggyakoribb akadályát; azt tehát célravezetőnek nem tartom, még azért sem, mert a telekkönyvi bekeblezésre alkalmas okirat megszerzését körülbelül épen oly mérvben nehezítené, mint a közjegyzői kényszer, a nélkül, hogy ennek előnyeivel is járna.

A javaslat indokolása a hitelesítési kényszer behozatalának legfőbb akadályaul a kir. közjegyzők csekély számát emeli ki. Én ezt a közjegyzői kényszer akadályának is elis-